

ענייני כשרות שונים בעיסה ללא לישה

הרב לוי ביסטריצקי זצ"ל

באחד ממפעלי התעשייה בעירנו עיה"ק צפת הוכנס מכשיר חדש שמייצר מוצר שדומה לזוופלים. המוצר מכיל קמח חיטה, קמח אורז, קקאו, סוכר, אבקת חלב, מלח ומים. הייצור נעשה לפי טכנולוגיה חדשה כאשר המכשיר דוחס את המרכיבים בכוח אדיר דרך חור קטן שהוא - החור - גם התנור. מעת דחיסת המרכיבים ועד יציאתם מהחור אין שום פעולה של לישה, היות והלחות של המרכיבים אינה מספקת לצורך האפייה, מוסיפים מים לפני שהמרכיבים נדחסים לחור התנור כדי להעלות אחוזי הרטיבות של המרכיבים היבשים, אך אין שום לישה ו/או עיסה אך ורק הרטבה. באם יפתחו המכשיר לפני דחיסת המרכיבים דרך החור, תמצא אבקה באותה הצורה כמו בעת הכנסת המרכיבים למכשיר אך ברטיבות יותר גבוהה.

ונשאלות בזה כמה שאלות:

- א. האם חייבים להפריש חלה מהמוצר?
- ב. איזה ברכה מברכים על המוצר?
- ג. האם אינו יהודי יכול להפעיל המכשיר?
- ד. האם אפשר לייצר המוצר גם כשר לפסח?

א. האם חייבים להפריש חלה מהמוצר?

כדי לבאר השאלה, יש צורך להקדים ולברר, מתי חל על עיסה החיוב של הפרשת חלה? איתא במשנה¹: "המפריש חלתו קמח אינו חלה".

הרי שכל זמן שאין עדיין עיסה, אין חיוב חלה משום דאינו "ראשית עריסותיכם", לפי"ז המשתמש עם קמח בלבד, ללא תוספת של חומר נזל שמחבר את פתיתי הקמח לעיסה אחת, אינו חייב בהפרשת חלה?²

בנד"ד, כאשר יש הרטבת הקמח ע"י מים אך אין עיסה, נשאלת השאלה האם כבר חל חיוב הפרשת חלה בעת הרטבת הקמח, או אולי כל זמן שאין גלגול ועיסה, אף שהרטיבו את הקמח עוד לא חל חיוב הפרשת חלה?

1. חלה פ"ב מ"ה.

2. וכ"פ הרמב"ם ה"ל בכורים פ"ח ה"ל א', ומרן בשו"ע יו"ד סי' שכז סעי' א'.

1. שלב חיוב הפרשת חלה

איתא במשנה³:

"אוכלין אכילת ארעי מן העיסה, עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה, כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה".

וברמב"ם כתב⁴:

"מאימתי תתחייב העיסה בחלה, משנתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים, או שתטמטם בשעורים ותעשה כולה גוף אחד, ואוכלין ארעי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, והכוסמין כחטים ושכולת שועל והשיפון כשעורים".

ובהל' ב' שם:

"אימתי מפרישין החלה, כשיתן המים ויתערב הקמח במים, מפריש החלה מתחלת דבר שנלוש שנ' ראשית עריסותיכם.

וכתב הראב"ד:

"א"א אין יפה לעשות כן, אלא אם כן עשה הרי קיים ראשית עריסותיכם שהיא נחשבת עיסה, ואם חיוב הוא לעשות כן איך יאכל ממנה עראי עד שתתגלגל, והלא טבל הוא?"

ועי' כסף משנה שם:

"טעמו (של הראב"ד) שהוא סובר שכוונת רבינו שעיקר מצוה להפריש החלה מכיון שהיא נותנת את המים... וי"ל שאין דעת רבינו כמו שחשב הראב"ד, אלא אין כוונתו לומר שיהא זה עיקר המצוה, שיותר טוב להמתין עד אחר גמר הלישה ותיעשה הכל גוף אחד, אלא היינו לומר שאם רצה למהר להפריש חלתה בטהרה שמא תטמא העיסה מכיון שהיא נותנת המים רשאי להפריש... ואע"ג דגבי מאימתי תתחייב העיסה בחלה כתב רבינו משתתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים... צ"ל דלא דמי עירוב לעירוב, דעירוב דרישא היינו מה שמעורב מעצמו על ידי נתינת המים בלבד, ועירוב דסיפא היינו מה שמתערב הקמח עם המים ע"י מה שמגלגל ומערב בידיו הקמח עם המים".

3. חלה פ"ג מ"א.

4. בכורים פ"ח הל' ד'.

גם ברדב"ז שם מתרץ השגת הראב"ד:

"ולא עלה זה על דעת רבינו, שהוא כתב בסמוך (ה"ד) "מאימתי תתחייב העיסה וכו' ותעשה גוף אחד וכו', והכא לא כתב אלא אימתי מפרישין, כלומר אימתי יש להם רשות להפריש חלה ותקרא ראשית עריסותיכם כשיתן את המים וכו' ולא קודם לכן".

ומהר"י קורקוס כתב:

"ואימתי מפרישין שכתב⁵ פירוש אימתי ראוי להפרשה ויכול להפריש אם ירצה... נמצא לפי זה דנתינת קמח במים, דהיינו בתחלת עירוב העיסה הוי כמו עונת המעשרות דילפינן מקרא דמשהביאו שליש ראוי לתרום ולעשר, וגלגול דהיינו גמר עירוב העיסה הוי כמו מרוח, שאז חל עליו החיוב ואינו יכול לאכול אפילו ארעי עד שיעשר".

עפ"י האמור לעיל, לדעת כל נושאי הכלים ס"ל להרמב"ם להלכה, שעיקר זמן חיוב הפרשת חלה הוא רק לאחר שנעשית העיסה גוף אחד, וכל עוד שלא נעשתה גוף אחד רשאי לאוכלה אכילת עראי, ואם רוצה להפריש חלה עוד לפני שנעשה גוף אחד, מיד לאחר נתינת המים רשאי לעשות כן.

ועי' בשו"ע⁶:

"אימתי מפרישין חלה כשיתן המים ויערב הקמח והמים... "האידינא טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישה שתיעשה כל העיסה גוף אחד"... אוכלין ארעי מן העיסה עד שנתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים ותטמטם בשעורה ותעשה כל העיסה גוף אחד".

וכתב הש"ך⁷:

"כלומר דבזמן הש"ס שהיו עושין עיסתה בטהרה, תקנו להם חז"ל שיפרישו החלה מטהרה מיד שידבק הקמח מעט, כי חששו שמא תטמא העיסה ויצטרכו להפריש חלה טמאה ולא תהיה ראויה לכהן אבל האידינא שכל העיסות טמאות, טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר הלישה שתעשה כל העיסה גוף אחד ויפריש החלה על כולו"

5. הלי' ב'.

6. יו"ד סי' שכז סעי' ב'.

7. שם ס"ק ו'.

הרי שלדעת מרן המחבר, חל חיוב הפרשת חלה רק כשנעשה גוף אחד, ובזמן שהיו עושים עיסתן בטהרה, יכלו להפריש חלה מיד שידבק הקמח מעט, אך בזמנינו טוב להמתין מלהפריש חלה עד שנעשה גוף אחד, וכל זמן שלא נעשה גוף אחד אין להפריש חלה ומותר לאוכלו רק אכילת ארעי. לפי"ז בנד"ד, כאשר פתיתי הקמח לא נהיה לגוף אחד, אלא שרק מרטיבים הקמח כדי להעלות אחוזי הרטיבות, כל עוד שלא נעשה גוף אחד לא חל חיוב הפרשת חלה.

2. אכילת קבע

עפי"ה הנ"ל, האם גם קודם הלישה יהיה מותר לאכול רק אכילת ארעי? בכדי לבאר שאלה זו, יש צורך להקדים למה התירו רק אכילת ארעי ולא אכילת קבע:

איתא בירושלמי⁸:

"אמר ר' חגי" לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה (דילמא אתי לאיערומי ויאכל מעט מעט ממנה מקודם שתתגלגל כולה ונמצא פוטרה מן החלה - פנ"מ), א"ר יוסי אי מן הדא לית שמע מינה כלום, שאפילו שהוא נוטל ממנה שתים שלש מקרצות, מכיון שהוא עתיד להחזירו לדבר שלא נגמרה מלאכתו מותר (כלומר דר' יוסי פליג על טעמא דר' חגי" לא ודאי לא חששו לכך, דאכילת קבע שאסרו כאן טעמו משום דאע"פ שלא נגמרה מלאכתה לענין חיוב, מ"מ מכיון שאם הוא קורא שם חלה מיד כשנותנת המים הויא חלה כדתנן בסיפא, הילכך נאסרת אכילת קבע מיד וה"ז דומה למעשרות, שעד שלא נגמר מלאכתן של הפירות הותר אכילת עראי אבל לא אכילת קבע מכיון שכבר הגיעו לעונת המעשרות כדתנן בפ"ק דמעשרות - פנ"מ)".

נראה לי שיש לחלק ולומר, דהא דמתניתין דחלה דאסרינן אכילת קבע והתירו אכילת ארעי, מדובר בעיסה כזו שבסופו יגלגלו העיסה והעיסה כולה תהיה חייבת בחלה, ולכן התירו רק אכילת ארעי ואסרו אכילת קבע משום סברתו של ר' חגי" דאם יתירו אכילת קבע שמא יערים ולא יפריש חלה כלל, או כסברתו של ר' יוסי דכיון שאם היה קורא שם חלה עכשיו אף דעוד לא הגיע זמן חיובו אעפ"כ חלתו חלה, אך במקרה דנן שהעיסה אף פעם לא יגיע לידי חיוב חלה, שהרי אין כאן גלגול ולא גוף אחד, אלא מטרת המים היו רק כדי להעלות אחוזי רטיבות הקמח, ו"ל דבמקרה כזה יהיה מותר לאכול אף אכילת קבע.

8. חלה פ"ג הל' א' י"ד ע"ב.

ונראה דיש לדמותו להא דאיתא בשו"ע⁹:

"עיסה שבלילתה עבה וגלגלה על דעת לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה ועשה כן פטורה (מחלה), דהא בתר דעתו אזלינן¹⁰

לסיכום: מוצר זה פטור מהפרשת חלה.

ב: מהי הברכה שמברכין על המוצר?

המוצר מכיל קמח חיטה, קמח אורז, קקאו, סוכר, אבקת חלב, מלח ומים. בעת הייצור אין שום עיסה, ואף אין שום חומר שמחבר כל המרכיבים יחד. המים שהמוצר מכיל מטרתם רק כדי להעלות אחוזי הרטיבות, והמרכיבים נשארים אבקה עד אפיייתם. ונשאלת השאלה איזו ברכה ראשונה ואחרונה צריכים לברך על המוצר?

איתא בשו"ע¹¹:

"כל שהוא עיקר ועמו טפילה (פירוש דבר בלתי נחשב - רמ"א), מברך על העיקר ופותר את הטפילה..."

וכתב המגן אברהם¹²:

" וכל שיש בו מה' מינין אזלינן בתרייהו"¹³.

לפי"ז במקרה דנן, כאשר התערובת מכילה בנוסף למרכיבים אחרים גם קמח חיטה, הוי קמח החיטה העיקר ושאר המרכיבים טפלים אליו, ונשאלת השאלה איזו ברכה מברכין על קמח חיטה?

9. יו"ד סי' שכט סעי' ג'.

10. ואף דהש"ך שם (ס"ק ד') ס"ל דהיכא דבלילתה עבה אפילו גלגלה ע"ד לבשלה חייבת בחלה, דמיד נתחייבה משעת גלגול, ולכן יש להחמיר להפריש חלה בלא ברכה וכו', מ"מ במקרה דנן דאף פעם לא הגיע לידי גלגול, ולכן אף פעם לא הגיע לידי חיוב חלה, כש"כ דבתר דעתו אזלינן ואין חיוב חלה, וא"כ מותר לאכלו לא רק אכילת ארעי אלא אף אכילת קבע.

11. או"ח סי' ריב סעי' א'.

12. שם ס"ק א'.

13. וכך פסק רבינו אדמו"ר הזקן בשו"ע שם סעי' א', ובסדר ברכת הנהנין פ"ג הל' א', ובלוח ברכת הנהנין ריש פ"ד.

איתא בטור¹⁴:

"קמח של חטים תחלה שהכל נהיה ולאחריו בורא נפשות".

וכ"פ מרן המחבר בשו"ע¹⁵:

"קמח אפילו של חטים מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות, לא שנא נטחן קצת ועדיין יש בו טעם של חטים לא שנא קמח של קליות".

לפי"ז, האוכל קמח ברכתו שהכל לפניו ובורא נפשות לאחריו. אמנם בנד"ד, כאשר לאחר האפיה יהיה לנו מוצר של קמח אפוי - לא קמח חי - נשאלת השאלה איזה ברכה צריכים לברך לפניו ולאחריו?

על הגמרא שהורתה לברך על קמח שהכל כתבו התוספות¹⁶:

"...מייירי בקמחא שקורין אישקלא"טיר (דהיינו קמח קלוי - ראה צל"ח שם), או בקמח שעושין משבולת שועל שמייבשין בתנור...".

לפי"ז, במקרה דנן דהוי רק קמח קלוי כנ"ל, יהא ברכתו של המוצר עפ"י תוס' שהכל לפניו ובורא נפשות רבות לאחריו.

אך רש"י¹⁷ מפרש שהגמרא עוסקת באוכל קמח חטים כמות שהוא, וא"כ נשאלת השאלה לדעת רש"י איזו ברכה מברכין על קמח קלוי¹⁸?

ונראה דיש לתרץ הנ"ל, עפ"י דברי רש"י על הגמרא שם:

"התם (בשמן זית) לית ליה עלויא אחרינא הכא (בקמח) אית ליה עלויא אחרינא בפת¹⁹ - הלכך יצא מכלל פרי ולכלל דרך אכילתו לא בא, אבל השמן מיד בא בשנויין לכלל דרך אכילתו, ועיקר הפרי לכך נטעוהו הלכך פרי הוא".

14. או"ח סי' ר"ח.

15. שם סעי' ה'.

16. ד"ה קמחא דחיטי.

17. ד"ה קמחא דחיטי.

18. ועוד, דאי כסברת תוס' שהמחלוקת הוא בקמח קלוי ופסקין כרב נחמן, למה סתמו כל הפוסקים וכתבו קמח סתם ברכתו שהכל, ולא כתבו דאף קמח קלוי שראוי לאכילה ברכתו שהכל.

19. בד"ה הכא אית ליה עלויא אחרינא.

והבאור בזה י"ל, דהנה חיטה ברכתו בפה"א²⁰. לפי"ז אף אם לקחו קמח וקלו אותו בתנור, כל עוד שהקמח לא הגיע לעליוא אחרינא דהיינו פת שברכתו המוציא נשאר ברכתו שהכל נהיה בדברו²¹. ויש לברך על המוצר ברכת שהכל נהיה בדברו לפניו ובורא נפשות רבות לאחריו.

לסיכום: על המוצר מברכים שהכל לפניו ובורא נפשות לאחריו.

ג. האם אינו יהודי יכול להפעיל המכשיר?

היות וע"י הפעלת המכשיר המוצר גם נאפה אוטומטית, נשאלת השאלה האם מותר למי שאינו יהודי להפעילו, משום פת עכו"ם או בישול עכו"ם?

בענין פת עכו"ם איתא בשו"ע²²:

"אסרו חכמים לאכול פת של עממים עובדי כוכבים משום חתנות... במקום שנהגו היתר בפת של פלטר, אפילו הוא נלוש בביצים טוחים על פניו מותר ..., ויש אוסרין בפת שביצים טוחים על פניו משום שהם בעין ואינם בטלים לגבי פת ויש בהם משום בשולי עובדי כוכבים, ואותן נילו"ש שקורין קיכלי"ך או מיני מתיקה שקורין לעקו"ך הם בכלל פת, ובמקום שנוהגין היתר בפת של עובדי כוכבים גם הם מותרים ולא אמרינן שיש בהם משום בשולי עובדי כוכבים".

20. וכ"פ מרן המחבר (סי' רח סעי' ד'): "אכל דגן חי או עשוי קליות או שלוק והגרעינים שלמים אינו מברך אלא בפה"א ולאחריו בורא נפשות - ואם עשה מהחיטים קמח ז"א שנשתנה תארם וכבר א"א לברך עליהם בפה"א, מברכים עליו שהכל נהיה בדברו, משום דכבר יצא מכלל פרי ולכלל דרך עלייתו דהיינו לחם לא בא".

21. וראה שו"ע רבינו אדמו"ר הזקן סי' רב סעי' י"ז.

לפי"ז מוכן הא דרש"י מפרש "האי קמחא דחיטי דאיירי באוכל קמח חטים כמו שהוא", משום דברגע שנעשה מהחיטים קמח יצא הקמח מכלל פרי, וכאשר העלויא של הקמח הוא הפת, כל עוד שלא הגיע לעלויא של פת נשאר ברכתו שהכל נהיה בדברו אף אם הקמח יהיה קמח קלוי עפ"י"ז גם יתורץ קושיא הנ"ל דאי כסברת תוס' שמחלוקת רב יהודה ורב נחמן הוא בקמח קלוי, למה סתמו כל הפוסקים וכתבו קמח סתם ולא ציינו דינו של קמח קלוי. אך עפ"י הנ"ל מוכן, דהיות וכל זמן שלא עשו מהקמח פת דהיינו עלויא אחרינא, לברך עליו בפה"א אי אפשר שכבר יצא מכלל פרי, ולברכת המוציא ו/או ברכת מזונות עדיין לא בא, ממילא נשאר ברכתו שהכל נהיה בדברו.

אך לפי"ז יש צורך להבין סברתו של רב יהודה דס"ל שעל קמחא דחיטי מברכין בפה"א, ומ"מ כיון שנפסקה ההלכה כדעת רב נחמן, ברור שעל קמח קלוי גם לדעת רש"י וגם לדעת תוס' מברכים עליו שהכל נהיה בדברו.

22. יו"ד סי' קיב סעי' א'-ו'.

ועי' ש"ך²³:

"דהא דקיכלי"ך או מיני מתיקה שקורין לעקו"ך הם בכלל פת, היינו דוקא בהני שבלילתן עבה ויש בהם תאר לחם".

ועי' ט"ז²⁴

" דכיון דאי קבע עלייהו סעודה מברך המוציא על כן דינם כפת ממש".

ועי' פרי חדש²⁵:

"זה הכלל כל דבר שמברכין עליו בורא מיני מזונות, אם כשקובע סעודה עליו מברך המוציא וברכת המזון דינו כפת, ואם הם דברים שאפילו בקביעות סעודה עליהם אינו מברך המוציא, יש בהם משום בשולי עכו"ם".

לפי"ז, דוקא מוצרי מאפה שיש בהן תואר לחם ובלילתם עבה (שכאשר קובעים עליהם סעודה ברכתם המוציא, ובלו קביעות סעודה ברכתם בורא מיני מזונות), יש להם דין של פת עכו"ם, אבל מוצרי מאפה שברכתם שהכל נהיה בדברו, אין בהם איסור של פת עכו"ם אף במקום שלא נוהגין בהיתר של פת פלטר. לאור זה, ועפ"י המבואר לעיל שברכתו של המוצר הוא שהכל נהיה בדברו, א"כ אף אם אינו יהודי יפעיל המכונה אין במוצר שאלה של פת עכו"ם.

אך נשאלת השאלה השניה, האם יש איסור של בישול עכו"ם בהפעלת המכונה ע"י אינו יהודי?

איתא בשו"ע²⁶:

"דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת שבישלו עובדי כוכבים אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים".

לפי"ז, כדי שתבשיל יהיה אסור משום משום בישול עכו"ם, דרוש א) שיהיה דבר שאינו נאכל חי, ב) שיהיה עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת אף אם אינו מלפת בו את הפת.

23. שם ס"ק י"ח.

24. שם ס"ק ו'.

25. שם ס"ק י"ז.

26. יו"ד סי' קי"ג סעי' א'.

ועי' בגמ'²⁷:

"ואי עבדינהו עובד כוכבים כסא דהרסנא אסור, מהו דתימא הרסנא עיקר קמ"ל קימחא עיקר".

ועי' רש"י²⁸:

"ויש בו משום בשולי עובדי כוכבים שהקמח אינו נאכל חי".

לפי"ז, במקרה דנן שהמוצר מיוצר בעיקר מקמח חיטה, הרי שהוא מיוצר מדבר שאינו נאכל חי, אך היות והוא אינו עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת, וגם אינו עולה על שלחן מלכים לפרפרת אין בו משום בשול עכו"ם, אף אם אינו יהודי יפעיל המכונה.

לסיכום: מותר לאינו יהודי להפעיל את המכונה.

ד. האם המוצר כשר לפסח?

בעת ההרצה של המכשיר הנ"ל פנו אלינו הנהלת המפעל בשאלה האם אפשר לייצר את המוצר בכשרות לפסח. המוצר מכיל קמח חיטה, קמח אורז, קקאו, סוכר, אבקת חלב, מלח ומים.

איתא בשו"ע²⁹:

"מי פירות בלא מים אין מחמיצים כלל, ומותר לאכול בפסח מצה שנילושה במי פירות אפילו שהתה כל היום, אבל אין יוצא בה ידי חובתו מפני שהוא מצה עשירה וקרא כתיב לחם עוני".

לפי"ז, אם ישתמשו רק עם מי פירות, המוצר כשר לפסח. אך המעיין שם³⁰ יראה שבזה חולקים מרן המחבר והרמ"א:

"במדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות"

לפי"ז, גם במקרה דנן לדעת הרמ"א דס"ל שאין ללוש עיסה אף במי פירות בלבד אם לא בשעת הדחק לצורכי חולה או זקן, אסור לייצר את המוצר הנ"ל ככשר לפסח. אך היות

27. עבודה זרה לח ע"א.

28. שם ד"ה קמ"ל קימחא עיקר.

29. או"ח סי' תסב סעי' א'.

30. סעי' ד'.

והמוצר מכיל גם קטניות דהיינו קמח אורז, וממילא רק אחינו בני עדות המזרח מתירין אכילת קטניות, ולדעת מרן המחבר גם לכתחילה מותר ללוש במי פירות, אפשר לציין על המוצר כשר לפסח לאוכלי קטניות בלבד, והוא יהיה כשר לפסח לכתחילה.

המוצר מכיל גם מלח, ויש צורך לברר מה דינו, דאם דינו כמים הרי כתב המחבר שם³¹:

"מי פירות עם מים ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הלכך אין ללוש בהם ואם לש בהם יאפה מיד".

ועי' מ"א שם³² שמביא:

"והטור ס"ל דמלח מי פירות הוא, וכתב בד"מ דמלח שלנו שמבשלין אותו ממים ודאי מחמיץ עכ"ל, א"כ מוכח דפלוגתייהו במלח שחופרין מהקרקע, אבל בטור משמע לכאורה דבמלח שחופרין מהקרקע לכ"ע אינו מחמיץ".

ועי' בשו"ע רבינו אדמו"ר הזקן שם³³:

"לחלוחית היוצא מהמלח דינו כמי פירות שהמלח אינו מתולדות המים, בד"א במלח שחופרין מהקרקע, אבל מלח שלנו שמבשלין אותה ממים דינו כמים, וי"א שדינו כמי פירות, והעיקר כסברא הראשונה ואעפ"כ יש לחשוש גם לסברא האחרונה".

ועי' משנה ברורה³⁴:

"דהיינו במלח של ים דכמים דמי, אבל במלח שחופרין מן הקרקע מצדדים כמה אחרונים דאינם בכלל מים אלא הם כמי פירות דאינן מחמיצין".

לפי"ז במלח שלנו (בארה"ק) שמבשלים אותו ממים דינו כמים, ומי פירות עם מים ממהרים להחמיץ יותר ממים, ולכן לייצור של פסח אסרנו להכניס מלח.

לסיכום: אפשר לייצר המוצר כשר לפסח ובתנאי שישתמשו עם מי פירות במקום מים, שהמוצר יהיה רק לאוכלי קטניות בלבד, שבייצור לפסח לא ישתמשו עם מלח.

31. סעי' ב'.

32. ס"ק ז'.

33. סי"ח.

34. שם ס"ק כ"ד.

סיכום המאמר:

- מוצר זה פטור מהפרשת חלה.
- ברכתו שהכל לפניו ובורא נפשות רבות לאחריו.
- אינו יהודי יכול להפעיל המכונה אף לכתחלה.
- אפשר לייצר המוצר ככשר לפסח ובתנאים המובאים לעיל סוף אות ד'.